

Den borgerliga kulturen skapade den industriella revolutionen

Den tredje och sista delen i Deidre McCloskeys serie "The Bourgeois Era" är till slut klar. Boken är en rejäl tegelsten och ännu längre än de föregående två böckerna (McCloskey 2006, 2010). Medan den första volymen behandlade vilka dygder som är nödvändiga för ett borgerligt samhälle, och den andra visade att traditionella teorier inte tillräckligt väl kan förklara den industriella revolutionen, är temat för den tredje boken McCloskeys egen förklaring till den enorma ekonomiska utveckling som skett de senaste 300 åren. Själva längden på boken är ett rejält minus, eftersom den är ett resultat av en pladdrig stil och ständiga upprepningar. I stället för att nöja sig med att säga att BNP per capita har ökat skriver McCloskey ständigt att "vi fått bättre bilar, hus, telefoner och kläder" osv. Det finns förvisso en poäng med att beskriva tillväxt på det viset, då det visar att ekonomisk tillväxt inte är något abstrakt fenomen utan något som direkt och konkret påverkar vår vardag. Det blir dock fort tröttsamt. En rejäl redigering och förkortning av boken hade varit önskvärt och höjt läsarupplevelsen.

McCloskeys teori är dock intressant. Hon argumenterar för att den enorma välfärdsförbättringen som skett sedan 1700-talet (*The Great Enrichment* med hennes terminologi) framför allt kan förklaras av en förändring i människors värderingar och retorik. Med retorik menas här inte vältalighet, utan det dagliga samtalet människor har med varandra och vilka värderingar de därigenom uttrycker. Framför allt ligger fokus på hur människors värderingar och retorik förändrades, först i Nederländerna under

det sena 1600-talet och senare England och hur dessa värderingar sedan spreds därifrån över världen.

McCloskey inleder, likt hon gjorde i föregående verk, med att försöka skjuta håll på de vanliga teorierna om hur ekonomisk tillväxt har uppstått. Hon menar att kapitalackumulering är otillräcklig för att förklara förbättringen i kvalitet och teknik. Mänskligheten blev inte rikare genom att spara pengar och köpa flera hästar, utan genom att utveckla tekniken som möjliggjorde bilen. Den högre sparandekvoten i England är därför otillräcklig som förklaring.

Ökad internationell handel, en annan klassisk förklaring, var förvisso positiv för den ekonomiska utvecklingen i Nederländerna och England, men var under lång tid en begränsad företeelse. Den ökade ekonomiska aktiviteten i båda länderna skedde framför allt inom respektive lands gränser, inte genom ökad export. På samma sätt kan inte kolonialiseringen av andra länder förklara inledningen på *The Great Enrichment*, då denna inleddes i Nederländerna innan landet var en stor kolonialmakt. Därtill var, som tidigare studier visat, ofta kolonierna olönsamma på nationell basis (även om vissa enskilda individer blev rika på att plundra naturresurser osv) och införskaffades mer av prestigeskäl.

Vidare var även den vetenskapliga revolutionen positiv för tillväxten, men också den av för begränsad storlek för att förklara den enorma produktivitetsökningen. Många av de stora tekniska framstegen, såsom förbättringar av ångmaskinen, gjordes inte av naturvetare kopplade till Royal Society, utan av glada amatörer som experimenterade i sina egna verkstäder. Stora ekonomiska förbättringar till följd av teoretisk fysik och motsvarande skedde först från 1900-talets början.

McCloskeys kritik mot den institutionella förklaringen till tillväxt, framför allt förknippad med namn som Douglas North, Daron Acemoglu och James

RECENSION

Deirdre N McCloskey: *Bourgeois Equality: How Ideas, Not Capital or Institutions, Enriched the World*, University of Chicago Press, 2016, 787 sidor, ISBN 978-0-226-33399-1.

Robinson, är särskilt intressant. Dels poängterar McCloskey att institutionella förändringar som leder till en mer effektiv allokering av ekonomiska resurser inte kan producera en välfärdsökning av den storlek som bevisligen har skett. Att förbättra användningen av resurser utan att öka tillväxttakten i ekonomin ger helt enkelt en för liten effekt.

Just här förefaller McCloskey ha en ovanlig syn på institutionella förändringar. Många institutionella ekonomer skulle argumentera för att det stora värdet av förbättrade institutioner ligger i att de ändrar framtida incitament, inte att de förbättrar effektiviteten på kort sikt. När individer får behålla överskottet från sina uppfinningar och företag ökar deras incitament till produktion jämfört med när de utsätts för godtycklig plundring. Ett intressant motargument mot den institutionella förklaringen är McCloskeys historiska evidens för att många av de institutioner som brukar användas som förklaringar, såsom stabila äganderätter, en lagbaserad stat och någorlunda fri näringsverksamhet, existerade i länder som Kina och Ottomanska riket under en lång tid utan att producera någon nämnvärd tillväxt.

Om de gängse förklaringarna inte är tillräckliga, varför skulle då en förändring i ideologi och retorik vara bättre? Det är här som McCloskeys intressanta bakgrund som litteraturvetare verkligen märks. Genom att beskriva förändringar i religiösa och profana texter från medeltiden och fram till mitten av 1800-talet, framför allt i romaner, visar hon på en förändring i hur borgerliga individer beskrivs. Borgerliga ska här tolkas som borgarklassen i form av stadsbaserade handelsmän och -kvinnor. I exempelvis Shakespeares verk är en handelsman inte en hederlig person, utan i bästa fall en lågstatusperson och i värsta fall en ren skojare. *Köpmannen från Venedig* beskriver Shylock som en förfärligt girig person,

inte som en effektiv bankir som förmedlar pengar till projekt och tar en korrekt ränta baserat på risken. Liknande beskrivningar finns i andra romaner. I senare texter såsom Jane Austens från mitten av 1700-talet är en borgerlig handelsman förvisso inte ett lika bra kap att gifta sig med som en adelsman, men värderas betydligt högre än i tidigare litteratur.

I religiösa texter rör förändringen i stället om Guds rike endast finns i himlen, eller om det även är värt att sträva efter förbättringar här och nu. Här visar McCloskey hur en äldre retorik om att lidande på jorden är vägen till himlen sakta men säkert byts ut mot en tes om att människan och kyrkan bör sträva efter ett bättre liv även på jorden.

Dessa ideologiska förändringar uppkom av vad McCloskey beskriver som de fyra R:en: Reformation, Revolt, Revolution and Reading. Reformationen förändrade den teologiska diskussionen i den ovan nämnda riktningen. Den holländska revolten mot Spanien med långdragna krig (1568–1648) ledde till holländarnas självständighet och etableringen av Holland som en handelsnation som försörjde sig på icke-jordbruksbaserad produktion, dels genom handel av varor men även genom bank- och försäkringsverksamhet. De brittiska och amerikanska revolutionerna minskade kungarnas makt (eller avskaffade den helt) och ökade vanliga människors frihet. Den förbättrade läskunnigheten gjorde att böcker kunde få en mycket större publik än tidigare och därigenom större spridning än vad som tidigare varit möjligt.

McCloskey är noggrann med att poängtera att denna utveckling kunde ha skett under en annan tid eller på en annan plats. Att det blev just Holland och sedan England är enligt henne en ren slump. Framför allt låg Kina bra till, där tekniker såsom krut och tryckpressen uppfanns hundratals år tidigare än i Europa.

Det retoriska skiftet, vilket innebar

att människor började tala om borgerliga individer som värda respekt, ledde till att individer valde att ägna sina liv åt att uppfinna och förbättra teknik, för att kunna sälja bättre och bättre produkter och göra vinst. Det blev mer accepterat att bli rik genom egen förtjänst och inte endast genom arv (även om vi än i dag kan fnysa åt nyrika individer och deras beteende).

Bokens svagaste del finner sig när McCloskey beskriver det ideologiska skifte hon anser ha skett från 1848 och framåt, då författare som Dickens återigen gjorde borgerligheten till personan grata om de inte gav bort alla sina pengar. Om retoriska och ideologiska förändringar är så viktiga, varför minskade inte tillväxten när allmänhetens syn på borgerligheten försämrades? Om förklaringen är att den då bemedlade borgarklassen lyckades bekämpa politiska förändringar som de ogillade blir förklaringen plötsligt mer materialistisk, där grupper stödjer politik som gynnar dem ekonomiskt (i enlighet med *public choice*-teori), samtidigt som McCloskey om och om igen beklagar sig över enkla materialistiska förklaringsmodeller och betonar idéer som förklaring till människors politiska åsikter.

En rimlig förklaring till varför den ekonomiska tillväxten inte stannade upp efter 1848 finns, i min mening, i Weingast (2016). Weingast instämmer generellt med McCloskeys beskrivning av hur ekonomisk tillväxt har uppstått, men menar att McCloskeys beskrivning brister på en punkt. Det är just genom att idéer leder till förändrat beteende av institutioner som de har real effekt på människors liv. Den ideologiska förändringen ska således ha lett till ett annat beteende hos rättsväsendet och liknande myndigheter. Weingast förklaring förefaller mer rimlig än McCloskeys, då den på ett trovärdigt vis förklarar varför den försämrade synen på borgerligheten ef-

ter 1848 inte var mer skadlig än den var. Om idéer är det enda som spelar roll är det därför förvånande att inte flera länder efter 1848 t ex förbjöd eller kraftigt begränsade möjligheten för privata företag att göra vinst eller liknande begränsningar av marknadsekonomi. Att så inte skedde tyder på att ideologi inte är den enda faktorn att ta hänsyn till.

Sammanfattningsvis är McCloskeys bok läsvärd om man har en god förmåga att läsa översiktligt. Framför allt är beskrivningen av den ideologiska förändringen i litteratur och religiösa texter fascinerande. För den med tidsnöd rekommenderas i stället sammanfattningen som finns i McCloskey (2016). Även om McCloskey inte har hittat det enda svaret på varför världen blev så pass rik som den är i dag, eller förklarat varför det bara måste finnas en enda förklaring, är hennes teori intressant. Framför allt hoppas jag att den leder till metodologiska förändringar. Nationalekonomer har nu i många år haft fruktsamma samarbeten med sociologer och psykologer. Förhoppningsvis utvidgas detta samarbetet framöver till att inkludera litteraturvetare, etnologer och historiker.

Anders Gustafsson

Doktorand i nationalekonomi vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping och Ratio

REFERENSER

McCloskey, D N (2006), *The Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce*, University of Chicago Press, Chicago.

McCloskey, D N (2010), *Bourgeois Dignity: Why Economics Can't Explain the Modern World*, University of Chicago Press, Chicago.

McCloskey, D N (2016), "The Great Enrichment: A Humanistic and Social Scientific Account", *Scandinavian Economic History Review*, vol 64, s 6–18.

Weingast, B R (2016), "Exposing the Neoclassical Fallacy: McCloskey on Ideas and the Great Enrichment", *Scandinavian Economic History Review*, vol 64, s 189–201.